

Bedömning av kränkningar

Resultat av
enkätundersökning
av pedagoger

Göran Englund

Innehåll

Innehåll.....	2
Bakgrund	3
Metod.....	3
Syfte.....	3
Mobbing, kränkande behandling och trakasserier	3
Resultat och kommentarer.....	5
Hur enig är skolpersonalen om vad en kränkning är?.....	5
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	5
Vad är inte en kränkning?	5
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	5
Hur agerar man vid en kränkning?	5
Första steget.....	6
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	6
Andra steget	6
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	6
Tredje steget.....	7
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	7
Rapportering av kränkningar till rektor.....	7
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	7
Nätkränkningar.....	7
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	8
Vilken typ av kränkningar har du anmält till rektor?.....	8
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	8
Kränkningar av skolpersonal mot elever (diskriminering)	8
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	8
Rapportering av diskriminering till rektor	9
Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet.....	9
Avslutande kommentar	9
Referenser	10

Det här är en rapport om bedömning av kränkningar, baserad på en digitalenkät genomförd under hösten 2014. Enkäten besvarades av 213 pedagoger och anställda på sju skolor i en stadsdel.

Bakgrund

Sedan år 2010 är det ålagt skolpersonal att rapportera kränkningar som förekommer på skolan till rektor och huvudman. Hur bedömer skolpersonal vad en kränkning är? För att få en fördjupad uppfattning om detta svarade skolanställda på en enkät.

Metod

En länk till en anonym digitalenkät sändes ut via e-post till personal på sju skolor under senare delen av höstterminen 2014. Enkäten besvarades av 212 skolpersonal vid 7 skolenheter. Eftersom det går att hoppa över frågor är det olika antal svarande per fråga. Antalet svarande skolpersonal som tillhör organisering låg- eller mellanstadiet var 95 personer, högstadiet 50 personer, arbetslag f-9 var 17 personer eller annan form av organisering 31 personer. För de flesta frågorna fanns möjlighet att svara på flera olika sätt, men för några frågor kunde endast ett svar väljas. Det fanns möjlighet att i fritextrutor skriva in ytterligare kommentarer.

Tabell 1. Antal svarande per skola

Skola	Svarande
1	18
2	28
3	43
4	63
5	18
6	27
7	16
Totalt	213

Tabell 2. Antal svarande per organisering Låg- och mellanstadiet och Högstadiet

Organisering	Svarande
Låg- och mellanstadiet	95
Högstadiet	50

Syfte

Syftet med rapporten har varit att identifiera svårigheter och utmaningar kring arbetet med kränkningar. Rapporten kan fungera som underlag för samtal på skolor kring bedömning av kränkningar.

Mobbning, kränkande behandling och trakasserier

I de dokument som styr skolan finns inte längre det sedan 1970 talet i allmänhet diskuterade och i forskningen problematiserade begreppet mobbning. På samma sätt som i Sverige finns internationellt många kritiska aspekter kring begreppet mobbning enligt Olweus (2010). När Sverige 2006 fick en ny lagstiftning kring negativa beteenden i skolan talar vi nu om kränkande behandling. Även om mobbning fortfarande finns kvar både som en realitet och som ett begrepp som används inom forskningen.

Skolverket (2015) skriver att "Kränkande behandling innebär ett en elevs värdighet kränks. Om kränkningar har samband med någon av de lagskyddade diskrimineringsgrunderna kallas de

trakasserier. Mobbning är kränkningar eller trakasserier som upprepas vid flera tillfällen med uppsåt att göra någon illa. Ett skäl till att begreppet mobbning inte längre används är att skollagen kräver att även enstaka kränkningar ska motverkas" (s.9).

Diskrimineringslagen delar upp händelser i skolan i två delar. Händelser som kan relateras till diskrimineringsgrunderna (trakasserier) och händelser som inte hör ihop med diskrimineringsgrunderna (kränkande behandling). Kritik har riktats mot denna uppdelning då det ofta kan vara svårt att bedöma vad som är vad. En elev kan vid flera tillfällen under en skoldag bli kränkt. På förmiddagen kan eleven bli kallad "glasögonorm" (kränkande behandling) på eftermiddagen "hora" (trakasserier). Frågan blir då för skolpersonalen om det ska anmälas som kränkande behandling eller trakasserier. Detta är kanske en "icke fråga" för skolan, som i båda fallen har utredningsskyldighet och åtgärdsskyldighet enligt Skolverket (Skolverket, 2012a).

I enkäten har vi använt ordet kränkningar som en beteckning både för diskriminering (händelser som kan relateras till diskrimineringsgrunderna) och för kränkande behandling. Det är troligt att ordet kränkning i vardagligt tal på skolan syftar på både på trakasserier (enligt diskrimineringsgrunderna) och kränkande behandling. I Skolverkets stödmaterial (Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda, 2015) används ordet kränkningar som ett övergripande begrepp både för diskriminering och för kränkningar.

Kränkningensbegreppet innebär att tyngdpunkten för bedömning om kränkning oftast ligger på den som utsatts själv. Det är den som utsatts som ska definiera händelsen som en kränkning. Ett problem med detta kan vara att den utsatta inte just då upplever att händelsen var kränkande, upprepning kan ske vid ett annat tillfälle eller på nätet. Ska den enstaka händelsen anmälas till rektor trots att den utsatta säger att det inte var kränkande, men att skolpersonalen bedömer händelsen som kränkande? Upplevelsen av en enstaka kränkning kan ta lång tid för en utsatt person att formulera eller förstå för sig själv. Enligt Skolverkets allmänna råd ska inte personalens värdering om allvaret för en kränkning avgöra om det ska anmälas till rektor eller ej. Skolverket skriver även att "Barnens och elevernas egna berättelser, som antingen formuleras av dem själva genom deras vårdnadshavare måste tas på allvar" (Skolverket, 2012 a. s.28). Det kan därför vara viktigt att både samtal med föräldrar och andra kollegor ingår i bedömning av händelsen.

För mobbningsbegreppet som det fortfarande skrivs och samtals finns en långforskningsstradition både nationellt och internationellt. Mobbningsbegreppet kan sägas vara neutral inför om det negativa händelsen ska klassificeras som trakasserier eller kränkande behandling. Mobbningsbegreppet fokuserar på de tre ingående kriterierna: den negativa intentionen, upprepningen och det asymmetriska maktförhållandet. Kränkningensbegreppet kan sägas ha införts för att uppnå en nolltolerans mot alla typer av kränkningar oavsett om det ingår upprepning eller obalans i makt.

Resultat och kommentarer

Här redovisas svar av alla som svarat på enkäten men det ges också exempel på likheter och skillnader från skolpersonal från låg- och mellanstadiet respektive högstadiet.

För de flesta frågorna fanns möjlighet att svara på flera olika sätt, men för några frågor kunde endast ett svar väljas. För flervalfrågorna beräknas svarsprocenten på antalet som markerat ett svarsalternativ delat på det totala antalet svarande på frågan. Eftersom man kan markera flera svar kan man påverka procenten på flera alternativ. På envalsfrågan kan de svarande bara påverka ett alternativ.

Hur enig är skolpersonalen om vad en kränkning är?

I enkäten svarade skolpersonalen på hur eniga de ansåg att skolans personal är angående vad som är en kränkning (fråga 3). Svarsalternativen utgjordes av en skala från helt eniga till mycket oeniga. Nästan 60 procent av skolpersonalen menar att skolan är enig (någorlunda eniga, i hög grad eniga, helt eniga) om vad en kränkning är medan 40 procent menar att man inte är eniga (mycket oeniga, ganska eniga).

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

Totalt 56 procent från låg- och mellanstadiet och högstadiet menar att personalen är "någorlunda" "i hög grad" eller "helt eniga". Men andelen som är mycket oeniga om vad en kränkning är högre för högstadiet (12 procent) än för låg- och mellanstadiet (3 procent).

Vad är inte en kränkning?

Så till frågan Är det något som du tycker inte ska rapporteras som en kränkning? (fråga 4).

Övervägande delen av skolpersonalen svarar att vanliga konflikter elever emellan inte ska rapporteras som kränkningar. Cirka 50 procent eller motsvarande 100 svarande menade detta. Totalt 44 procent menar att "skojbråk" inte ska rapporteras som en kränkning. Samma sak för "vanligt retande"(23 procent), "elever som bråkar men egentligen är vänner"(32 procent). Ett fåtal svarar att "tråkningar och sänkningar" och "händelser på nätet" inte ska rapporteras.

Skolverkets allmänna råd varnar för att bagatellisering av händelser kan förekomma i personalgruppen och att beskrivning av händelser som bara konflikter kan dölja en normalisering av en tuff attityd på skolan. En spegling av uppfattningen på den egna skolan gentemot andra skolors uppfattning kan var en framgångsväg, menar Skolverket i sin skrift om systematiskt kvalitetsarbete "Att spegla sin egen verksamhet mot andras kan bidra till och sporra till utveckling" (Skolverket, 2012b. s.23). Resultatet av enkäten kan lyfta behovet av att gemensamt och återkommande ha samtal om eventuella bagatelliseringar av händelser finns på skolan.

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

För båda grupperna är det ungefär samma händelser som de menar inte bör rapporteras. Det är "vanliga konflikter", "skojbråk" eller "elever som egentligen är vänner som bråkar" som de menar inte ska rapporteras.

Hur agerar man vid en kränkning?

I enkäten ombads personalen att bedöma hur de agerar när de ser en kränkning.

”Om du ser en elev kränka en annan elev under skoltid vad är det första du gör? Markera ditt första steg?” (fråga 6)

Frågan om vad man gör om man ser en elev kränka en annan elev har i enkäten delats upp i tre steg (fråga 6, 7, och 8). Elva svarsalternativ presenterades och flera svarsalternativ kunde markeras:

1. Jag gör oftast inget.
2. Om min bedömning är att det inte är en allvarlig kränkning så gör jag inget mer
3. Jag tänker att detta måste jag ta tag i senare
4. Jag diskuterar saken med en kollega innan jag bestämmer vad jag gör.
5. Pratar med eleverna
6. Jag kontaktar trygghetsteamet som får avgöra vad som ska göras vidare
7. Pratar med den pedagog som är klasslärare/mentor för eleven
8. Jag anmäler det till rektor muntligen
9. Jag anmäler det till rektor skriftligen
10. Jag kontaktar den kränkta elevens föräldrar
11. Jag kontaktar den kränkta elevens föräldrar innan jag gör något annat.

Första steget

Eftersom flera svarsalternativ kunde markeras beräknas procenten på hur många av de svarande som markerat ett eller flera alternativ (199 svarande). En persons svar kan påverka procentandelen på alla svarsalternativ. Övervägande delen av personalen 90 procent (173 svarande) svarar att de pratar med eleverna om händelsen. Man svarar också att man tar kontakt med elevens klassföreståndare/mentor, cirka 60 procent. Få anmäler det direkt till rektorn i detta första steg, cirka 20 procent (vilket kan bero på de rutiner skolan har). Eftersom de allra flesta tar kontakt med eleverna är detta ett avgörande steg för bedömningen om det är en kränkning eller inte. Det är troligt att det utifrån samtal med elever och andra lärare som känner eleven görs en värdering av vad som är en kränkning. Cirka 7 procent svarar att de först själva gör en egen bedömning och inte agerar mer om de själva bedömt att händelsen inte är en kränkning. Ett fåtal (cirka 3 procent) menar att kontakten med den utsattes föräldrar får avgöra huruvida de ska agera mer eller inte.

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

Inga större skillnader men en något högre andel skolpersonal från låg/mellanstadiet menar att de anmäler i första stege än för högstadiet.

Andra steget

Här har de svarande bedömt händelsen som en kränkning och frågan vad man nu gör.

”Om du bedömt händelsen som en kränkning. Vad är nästa steg du gör?”(fråga 6).

Här svarar 72 % eller 135 svarande att man tar kontakt med klaslärare/mentor för eleven. 50 % pratar med eleverna och 51 % pratar med den som blivit kränkt. 48 procent eller 91 svarande anmäler i detta steg händelsen till sin rektor (antingen skriftligt eller muntlig). 30 procent tar också kontakt med trygghetsteamet som få avgöra hur man går vidare.

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

Inga större skillnader.

Tredje steget

”Ditt tredje steg. Vad gör du sen (om du sett en elev kränker en annan elev under skoltid)?” (fråga 7)
I detta steg uppger 50 procent eller 92 svarande att de anmäler händelsen till rektorn. Kontakten med elevens klasslärare/mentor är också ett vanligt svar, 48 procent eller 89 svarande. 32 procent kontaktar trygghetsteamet för att diskutera hur man ska gå vidare.

De tre olika frågorna visar att det troligtvis är så att skolpersonal värdera händelser elever emellan på skolan genom att prata med eleverna eller den utsatte. Kontakten med eleverna tycks vara den viktigaste faktorn för att bedöma en händelse, då 90 procent av de svarande har markerat detta steg. Det kan därför vara av vikt att personalgruppen får diskutera hur man tar denna kontakt och vad som ingår i en bedömning av händelsen. Klassläraren är också en viktig samtalspartner för värdering av händelser. Det är en person som troligtvis känner eleven bättre. Man gör alltså en värdering tillsammans med andra om händelsen är en kränkning eller inte. Även om Skolverket skriver att en värdering av allvarlighetsgraden för en kränkning inte ska göras tycks det vara svårt att bestämma om händelser är kränkande om inte samtal med andra genomförs. Trygghetsteamet spelar också en roll i denna bedömning.

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

Inte heller här några större skillnader men en högre andel skolpersonal från högstadiet (44 procent) svarar att trygghetsteamet får avgöra för låg/mellan stadiet (30 procent).

Rapportering av kränkningar till rektor

Nästa fråga i enkäten handlar om man under terminen gjort någon anmälan till rektor.

”Har du under denna termin rapporterat någon kränkning bland eleverna vidare till rektorn?” (fråga 8).

Här kan enbart ett svarsalternativ markeras. Av de 186 svarande har 69 procent eller 128 svarande inte anmält någon kränkning. 31 svarande har en gång anmält kränkningar och 27 svarande flera gånger (två gånger, tre eller fyra, mellan fem och tio gånger).

Om detta betyder att skolpersonalen i samtal med elever och andra vuxna på skolan inte värderar händelser som tillräckligt allvarliga för att anmäla till sin rektor, vet vi inte. Det kan finnas ett stort mörkertal i den rapportering rektorn får kännedom om som kan bero på den praktik skolan har för anmälningar. Kanske vill man inte belasta rektorn med anmälningar. Att den faktiska rapporteringen utgör en betungande del av skolpersonalens vardag bekräftas inte av enkäten. Däremot kan det vara en betungande del att uppleva att man borde anmäla oftare än man gör.

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

Här finns en klar skillnad. Andelen svarande från låg- och mellanstadiet som inte rapporterat någon kränkning är 61 procent. Från högstadiet var det 81 procent som inte rapporterat kränkning till rektorn.

Nätkränkningar

I enkäten presenterades två frågor om nätkränkningar, kränkningar på skoltid eller utanför skoltid.

”Om du ser att elever kränker varandra på nätet under skoltid, vad gör du då?”
(fråga 9).

På denna fråga svarar 83 procent eller 153 svarande att de agerar på samma sätt som vid andra kränkningar.

Den andra frågan om nätkränkningar lyder på följande sätt:

”Om du ser att elever kränker varandra på nätet men utanför skoltid, vad gör du då?”
(fråga 10).

De flesta svarar att de inte sett det: 47 procent eller 85 svarande. Om de sett det tar cirka 40 procent kontakt med eleverna i skolan medan. Totalt 14 procent eller 25 svarande menar att de fått för lite information av skolan hur de ska agera. Drygt 20 procent anmäler det till sin rektor.

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

Inga stora skillnader på frågan om nätkränkningar under skoltid. Men en något större andel från låg- och mellanstadiet (14 procent) tycker det är svårt att veta hur de ska agera jämfört med högstadiet (8 procent). Gällande frågan om nätkränkningar utanför skoltid svarar högstadiet (18 procent) att de fått för lite information från skolan hur de ska agera. Motsvarande siffra för låg- och mellanstadiet är 9 procent.

Vilken typ av kränkningar har du anmält till rektor?

Om du har anmält kränkningar till rektorn, var det kränkningar på nätet eller kränkningar i skolan? (fråga 11).

På frågan fanns det möjlighet att markera flera alternativ vilket gör att den inte kan jämföras med frågan om hur ofta man anmält kränkningar till sin rektor där bara ett svarsalternativ var möjligt att markera. 40 procent eller 72 svarande markerar att det handlade om kränkningar i skolan. 1 procent eller 2 svarande markerar att det handlade om kränkningar som enbart varit på nätet.

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

Här finns inga tydliga skillnader. För båda grupperna var kränkningar i skolan det vanligaste svarsalternativet.

Kränkningar av skolpersonal mot elever (diskriminering)

Elever som blir utsatta för kränkningar kan också bli utsatta av skolpersonal (diskriminering).

”Om du ser att en annan skolpersonal kränka en elev vad gör du då?” (fråga 12).

Här svarar 44 procent eller 80 stycken att de aldrig sett en kollega kränka en elev. Totalt 31 procent svarar att de pratar om händelsen med personen som kränkt eleven. Totalt 13 procent eller 24 svarande pratar med den som kränkt eleven och säger samtidigt att man kommer rapportera till rektor. Totalt 6 procent eller 11 svarande pratar med eleven som får avgöra om det ska rapporteras.

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

Inga skillnader. Totalt 47 procent från båda grupperna svarar att de inte sett att en skolpersonal kränkt en elev. En högre andel av högstadiepersonalen (19 procent) anser att de har fått för lite information från skolan hur de ska göra, jämfört med på låg- och mellanstadiet (9 procent).

Rapportering av diskriminering till rektor

Om nu skolpersonalen har rapporterat bör en utredning av händelsen ske (Skolverket, 2012a). På frågan "Har din rektor eller annan person från huvudmannen samtalat med dig om att någon skolpersonal kränkt någon annan elev?" (fråga 13). Här svarar 86 procent eller 154 svarande att de inte har samtalat med rektor om någon skolpersonal kränkt en elev. Cirka 13 procent eller 24 svarande har (en gång eller flera gånger) samtalat med sin rektor eller huvudman kring detta.

Skillnad i svar mellan låg- och mellanstadiet och högstadiet

En lika stor andel svarande från låg/mellan stadiet och högstadiet har aldrig sett att skolpersonal kränker en elev, 47 procent svarar detta både från hög och låg/mellanstadiet.

Avslutande kommentar

Syftet med enkäten var att identifiera utmaningar i arbetet med kränkningar på skolorna. Rapporten kan ge en ökad förståelse för hur pedagogerna tolkar vad som är en kränkning eller inte. Denna tolkning bygger troligtvis på den enskilde pedagogens förförståelse av vad som är en kränkning. Kränkningensbegreppet innebär påverkas säkert av vad skolan bestämt är en kränkning eller hur kollegor uppfattar det. En stor del av skolpersonalen menar att man inte ska rapportera vidare vanliga konflikter elever emellan. Begrepp som mobbning, konflikter, kränkningar, trakasserier, skojbråk och vanligt retande behöver sättas i relation till varandra. Detta behöver de olika skolorna diskutera med sin personal, med elevgruppen och föräldragruppen. Huvudmännen för skolorna som tar emot anmälningar om incidenter av kränkningar från rektorer behöver vara involverade i dessa samtal.

Att det ser olika ut på olika skolor där olika skolkulturer formulerar sin inställning till begreppet är naturligt. Det verkar därför vara väsentligt att man på sin egen skola pratar om vad som är en kränkning, vem som avgör det och om det sker en värdering i händelser beroende på elevens ålder, kön, årskurs tillhörighet? Finns det inbyggda rutiner på skolan som innebär att vissa grupper eller personer uttalanden blir avgörande för vad som är vad? Eller är den rutin en säkerhet att händelser bedöms mer likvärdigt av alla?

Kränkningensbegreppet infördes för att mobbningsbegreppet krav på upprepning och obalans i makt kan missad enstaka händelser var kränkande. Om man vänder på det skulle då ett krav på rapportering av enstaka kränkningar dölja ett underliggande mönster som bara kan ses med mobbningsbegreppets glasögon?

När skolpersonal kränker elever är det rektor som har ansvaret för att utreda och åtgärda. Här behöver man mer råd och stöd från skolledningen för hur man ska agera då dilemmat att anmäla eller inte kan påverka relationen lärare emellan. Stöd behövs också för hur man ska hantera kränkningar som sker på nätet. Internet tillhör en grå zon och hur långt skolpersonals utrednings och åtgärdsskyldighet sträcker sig är en diskuterad fråga.

För skolors ledningsgrupp bör det vara av intresse att samtala kring hur man kan stödja skolorna och vad man generellt kan göra. Hur tar huvudmannen för skolorna emot och analyserar rapporter som kommer från rektorerna om kränkningar? Vad och hur registreras inrapporterade kränkningar? Finns mobbningsbegreppet med? Kan rutiner förbättras? Finns det ett system som döljer viss typ kränkningar? är frågor som kan bidra ökad systematik i stadsdelen.

Referenser

D.O (2012) *Lika rättigheter i skolan –handlednig.*

Olweus, Dan (2010) *Understanding and Researching Bullying –some critical issues.* Jimerson,S. ;Swearer,S. & Espelage, D. (Red.).(2010) *Handbook of bullying in Schools –an international perspective.*

Skolverket (2012a) Allmänna Råd. *Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling.*

Skolverket (2012b) Allmänna Råd. *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet.*

Skolverket (2015) Stödmaterial. *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda –Hur skolan kan arbeta mot trakasserier och kränkningar.*

